

STORTINGSPERIODEN 2021–2025

Tillit og trygghet

Politikk for fremtidens kommunesektor

KOMMUNSEKTORENS ORGANISASJON

The Norwegian Association of Local and Regional Authorities

INNHold

- 7 Gi større rom for lokaldemokratiet
- 12 Stimulere til en innovativ og digital kommunal sektor
- 17 Gi gode rammer for et omstillingsdyktig næringsliv
- 20 Sikre bærekraftige velferdstjenester
- 25 Støtte lokal klima- og miljøpolitikk
- 30 Styrke tidlig og samordnet innsats for barn og unge
- 36 Fremme høy yrkesdeltakelse

Forord

Nærhet til innbyggerne gir kommuner og fylkeskommuner det beste utgangspunktet for å prioritere effektivt, løse viktige samfunnsutfordringer og levere gode og trygge tjenester.

Kommunesektoren er helt sentral for å løse de utfordringene vi står overfor, blant annet som følge av flere eldre, klimaendringer og strammere offentlige finanser. Koronapandemien øker utfordringene ytterligere: Tjenestetilbudet er under press, oljefondet tappes, den langsiktige økonomiske veksten svekkes og behovet for omstilling i norsk samfunns- og arbeidsliv forsterkes.

Kommunal sektor har en unik evne til å løse stadig flere oppgaver på en måte som befolkningen oppfatter som grunnleggende tillitvekkende. Kommunene og fylkeskommunene evner å tilpasse tjenestene til lokale behov. Innbyggerne har reell mulighet til å påvirke og korrigere. Lokale folkevalgte kan forklare dilemmaene og skape forståelse for prioriteringe-

ne. Vi lever i en urolig og omskiftelig verden – da er det enda viktigere å ta vare på den høye tilliten innbyggerne har til lokaldemokratiet.

For å lykkes med å realisere både lokale og nasjonale mål er det viktig at kommunene og fylkeskommunene har frihet til å ta initiativ og løse felles utfordringer. Større rom for lokaldemokratiet vil styrke evnen til å prioritere effektivt, finne nye løsninger og gi trygghet til innbyggerne. En politikk for framtidens kommunesektor må derfor bygge på tillit til det lokale og regionale skjønn – til innbyggernes beste.

Dette dokumentet er kommunesektorens forventninger til nytt Storting.

Bjørn Arild Gram
Styreleder i KS

Foto: XX

Offentlige oppgaver bør legges så nær innbyggerne som mulig.

Gi større rom for lokaldemokratiet

Beslutninger bør tas så nær innbyggerne som mulig. Kommuner og fylkeskommuner bør gjennom demokratiske prosesser og egne prioriteringer kunne ta selvstendige beslutninger og veivalg. Her er KS forslag til politiske tiltak som gir større lokalt handlingsrom:

Vektlegge kommunesektorens betydning for å realisere FNs bærekraftsmål nasjonalt og globalt.

Mange av bærekraftsmålene kan kun realiseres med lokal og regional innsats. Den nasjonale politikken må ta utgangspunkt i kommunesektorens behov og etablerte satsinger og strukturer for arbeidet med å levere på FNs bærekraftsmål.

Styrke fylkeskommunene med nye oppgaver i tråd med hensikten med regionreformen.

Regionreformen må følges opp med nye oppgaver innen næringsutvikling, kompetansepolitikk, integrering, folkehelse, kultur og klima og miljø.

Styrke kommunene med nye oppgaver og økt myndighet innen blant annet klima, miljø og oppvekst/skole.

Offentlige oppgaver bør legges så nær innbyggerne som mulig. Kommunene kan også ta en større rolle på eksisterende oppgaver enn de har i dag med å få økt myndighet

Sikre at fylker og kommuner får mer makt, myndighet og midler til å styrke kulturlivet i hele landet.

Kommuner og fylker har sammen med frivillige og private aktører ansvaret for grunnmuren i kulturlivet, som kulturhus og kinoer, museer, samlinger,

festivaler og arrangement. Kulturlivet kan spille en svært viktig rolle for å sikre levende lokalsamfunn og et sterkt lokaldemokrati, mangfold og inkludering. Mer makt og midler bør overføres fra sentrale etater til lokale folkevalgte, slik at kulturtilbudet bedre kan tilpasses ulike lokale utfordringer og muligheter. Deler av Kulturrådets midler bør overføres til fylkeskommunene, for eksempel prosjektmidler og driftsstøtte til institusjoner og arrangementer av lokal eller regional karakter. Fordelingen av ansvaret mellom staten og fylkeskommunene for kulturinstitusjoner bør gjennomgås for å sikre ryddigere og mer helhetlige ansvarsforhold.

Sørge for en kommuneøkonomi som gir handlingsrom for lokale prioriteringer til både velferd og lokal og regional utvikling.

Kommunesektoren opplever at forventningene fra innbyggerne om tjenestetilbudet øker, samtidig som de økonomiske rammene blir strammere. Koronapandemien forsterker utfordringene. Framover blir det enda viktigere med frie inntekter som gir økonomisk handlingsrom. Alle nye oppgaver for kommunal sektor må fullfinansieres for å forhindre kutt i velferdstilbudet på andre områder. Særskilte forventninger fra nasjonale myndigheter bør ikke gis gjennom øremerkede midler, men heller som en begrunnelse for økningen i frie midler.

Være varsomme med å lovfeste nye individuelle rettigheter og detaljerte krav til hvordan kommunene og fylkeskommunene skal løse oppgavene.

Individuelle rettigheter og detaljerte krav gir behov for dokumentasjon og rapportering. Det tar verdifull tid, som heller burde vært brukt på elever, pasienter og å utbedre tjenestene.

Unngå nye og utvidede bindende bemanningsnormer i kommunesektoren.

Undersøkelser viser at bemanningsnormene verken løser hovedutfordringene eller bedrer tjenestekvaliteten vesentlig på området de innføres. Bindende bemanningsnormer innskrenker lokalt handlingsrom og binder opp ressursbruken. Kommunene må kutte på andre områder og får dårligere mulighet til å finne gode, innovative og effektivt tilpassede løsninger for å gi et godt samlet tjenestetilbud. Prioriteringsvridningene forsterkes ytterligere dersom normene ikke er fullfinansierte, slik tilfellet blant annet har vært for barnehagenormene.

Beskytte ytringsfriheten for lokale folkevalgte.

Hets og trusler mot lokale folkevalgte er en fare for demokratiet. Staten må sørge for gode rammer for å forebygge og håndtere hatefulle ytringer og konkrete trusler mot folkevalgte, slik at folkevalgtes ytringsfrihet sikres i praksis.

Hets og trusler mot lokale folkevalgte er en fare for demokratiet. Staten må sørge for gode rammer for å forebygge og håndtere hatefulle ytringer og konkrete trusler mot folkevalgte, slik at folkevalgtes ytringsfrihet sikres i praksis.

Styrke plan- og bygningsloven som verktøy for lokal politisk styring og samordning.

Plan- og bygningsloven bør forenkles slik at kommunene kan behandle samfunnsplanen tidligere i valgperioden og slik bli et bedre verktøy for lokal politisk styring. Sektorlover som omhandler konsesjoner, utbygging, regulering og arealforvaltning har svært ulike koblinger mot plan- og bygningsloven, noe som gir en fragmentert arealforvaltning. Enkelte bestemmelser i sektorlovene bør flyttes til plan- og bygningsloven, slik som detaljplaner og miljø- transport og anleggsplaner (MTA) for vindkraft. Dette skaper større legitimitet for beslutningene.

Være tilbakeholdne med å bruke innsigelser.

Det lokale innslag i arealforvaltningen er viktig. Ikke minst for å sikre nødvendig aksept for og gjennomføring av vedtak. Større deler av samordningen av arealbruk bør derfor legges til planforvaltningen med kommunene som primær myndighet. Det kan være hensiktsmessig med økt praktisk koordinering av statlige innsigelser til lokale planer. Ubevisst bruk av «samordning» av innsigelser, der ulike hensyn eller interesser står mot hverandre, kan i realiteten føre til at politisk prioriteringer gjøres av statsforvalterne.

Redusere tilsynstrykket for kommuner og fylkeskommuner for å gi frigjøre tid til tjenesteyting, og heller styrke veiledning og læringsaktiviteter til de som har behov.

Statlig tilsyn er et inngripende styrings- og kontrollvirkemiddel for å sikre regeletterlevelse. Det samlede omfanget av statlig tilsyn bør reduseres for å frigjøre tid til tjenestene. Statlig tilsyn må fortsatt være klart avgrenset til lovlighetstilsyn, av hensyn til legalitetsprinsippet. Som alternativ til tilsyn, bør staten i større grad vurdere andre, mykere statlige virkemidler som veiledning, både for å sikre regeletterlevelse og bedre tjenester.

Utrede kommunale klageordninger som ivaretar innbyggernes rettssikkerhet, som kan erstatte statlige klageordninger over kommunale vedtak.

Det er en vesentlig inngripen i kommunalt selvstyre at staten er klageinstans for kommunale vedtak. Mange klagesaker har betydelig skjønn i juss, faktum og hensiktsmessighetsvurderinger. Statlige klagevedtak kan skape presedens. Det er problematisk at kommunen, som har økonomisk ansvar, ikke har endelig myndighet til å treffe vedtak, og at viktige beslutninger for kommunene blir avgjort på saksbehandlingsnivå i statlige etater og fylkesmannsembeter.

Utrede alternative organiseringer og innretninger av dagens ordning med lovlighetskontroll.

Lovlighetskontroll av et vedtak er et viktig vern for mindretallet i kommunestyret, men det er behov for å vurdere alternativer til dagens ordning. Det omfatter hvem som skal utføre lovlighetskontrollen, herunder om det bør legges til et organ knyttet til sivilombudsmannen, hvilke avgjørelser som er egnet og om avgjørelser/uttalelser under lovlighetskontroll skal være rettslig bindende. Det må vurderes hvordan slike avgjørelser kan gjøres mer tilgjengelig og kjent.

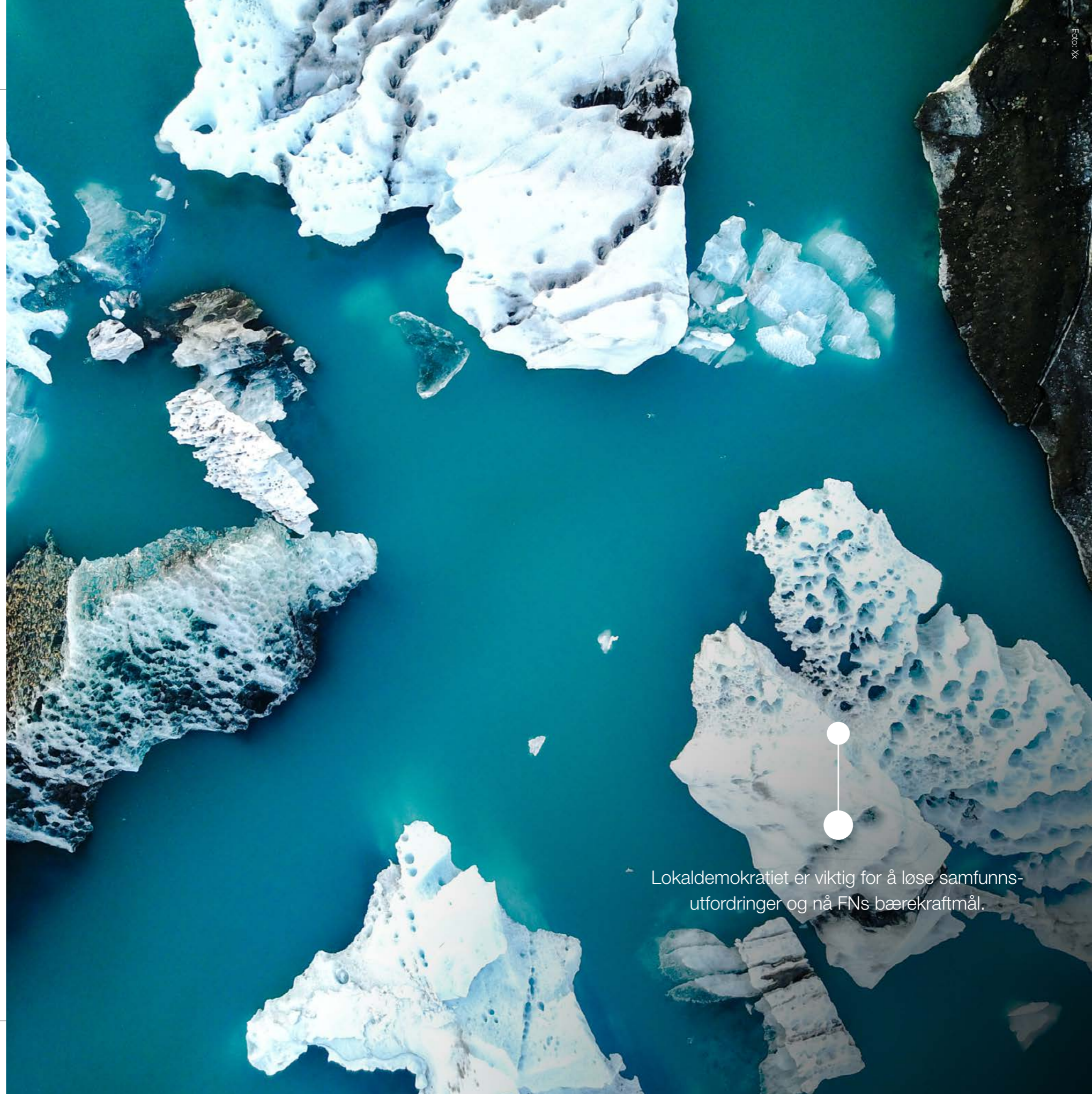
Utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen gjennom tidlig og tett samarbeid med kommunesektoren i saker som berører lokale og regionale myndigheter.

EØS-avtalen setter viktige rammer for kommunesektorens virksomhet. Ikke minst er mange nye EØS-relevante initiativ under utarbeiding innenfor «Europeisk Grønn Giv».

Arbeide for at norsk bistand i større grad rettes inn mot å bygge kapasitet og bruke kompetansen hos de lokale myndighetene i mottakerlandene.

Lokaldemokratiet er viktig for å løse samfunnsutfordringer og nå FNs bærekraftsmål. For å oppnå demokratiutvikling, godt styresett og gode tjenester for utdanning og helse i mottakerlandene må lokale myndigheter få større handlingsrom. Åpne utlysninger uten begrensning for hvem som kan søke, vil være å foretrekke framfor ensidig kanalisering av bistandsmidler gjennom multilaterale kanaler.

Lokaldemokratiet er viktig for å løse samfunnsutfordringer og nå FNs bærekraftsmål.

Stimulere til en innovativ og digital kommunal sektor

Digitalisering og innovasjon er kraftfulle og nødvendige virkemidler for å møte viktige samfunnsutfordringer. Med koronakrisen har behovet for effektivisering og omstilling økt ytterligere. Her er KS' forslag for å ruste kommunal sektor for fremtiden:

Bygge ut digital infrastruktur i hele landet.

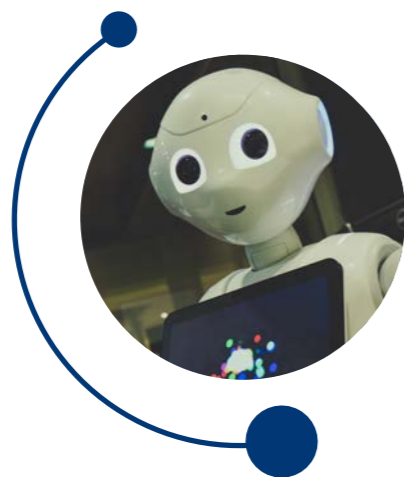
Forutsetningen for gode digitale tjenester til innbyggere, næringsliv og foreninger er utbygging av digital infrastruktur i hele landet. Det trengs både rask utbygging av 5G-nettet, en offensiv statlig politikk for videre utbygging av bredbånd i hele landet og en gjennomgang av det norske lovverket med mål om å identifisere og fjerne hindringer for innovasjon og digitalisering.

Sikre kommunesektoren reell innflytelse i nasjonalt digitaliseringsarbeid og at finansieringsmodellene ikke svekker kommunenes handlingsrom.

Skal offentlig sektor lykkes med de store og viktige ambisjonene for digitaliseringen av offentlig sektor, kan verken kommunal sektor eller staten handle på egenhånd. Reell samhandling, men også samstyring – der kommunal sektor sikres reell innflytelse på det nasjonale arbeidet – er påkrevd. Det skal ikke iverksettes finansieringsmodeller som er i strid med prinsippet om ramkestyring av kommunene og som kan svekke kommunal sektors handlingsrom ved at bruk og finansiering av statlige digitale tjenester pålegges

Forutsetningen for gode digitale tjenester til innbyggere, næringsliv og foreninger er utbygging av digital infrastruktur i hele landet.

uten at gevinster kan hentes ut i sektoren (jmfør forslag om ny e-helselov).

Sikre gode og treffsikre virkemidler for innovasjon i kommunesektoren.

Samfunnsutfordringene skaper behov for et taktskifte i det offentlige innovasjonsarbeidet, og mye av utviklingskraften ligger i kommunesektoren der de fleste tjenestene leveres. Virkemiddelapparatet støtter ikke tilstrekkelig opp under de behovene kommunesektoren har for risikoavlastning, prosess- eller implementeringsstøtte, slik det er lagt til rette til for i privat sektor. Nye og radikalt annerledes løsninger vil være nødvendige skal vi møte fremtiden på bærekraftig vis, og det bør etableres en forsøksordning for eksperimentering i offentlig sektor, inspirert av det danske frikommuneforsøkene, tilpasset norske forhold.

Styrket kunnskapsutvikling og forskning i, med og for kommunal sektor.

Kommunesektoren står overfor store leveranse- og omstillingsutfordringer i årene fremover. En av de viktigste forutsetningene for innovasjon og omstilling er kunnskap om hva som virker og hvorfor, slik at de riktige tiltakene kan settes inn. Forskningsinnsatsen i Norge er i svært liten grad rettet mot kommunal sektor. Innen helse går eksempelvis hele 9 av 10 forskningskroner til spesialisthelsetjenesten. Denne skjevheten må rettes opp.

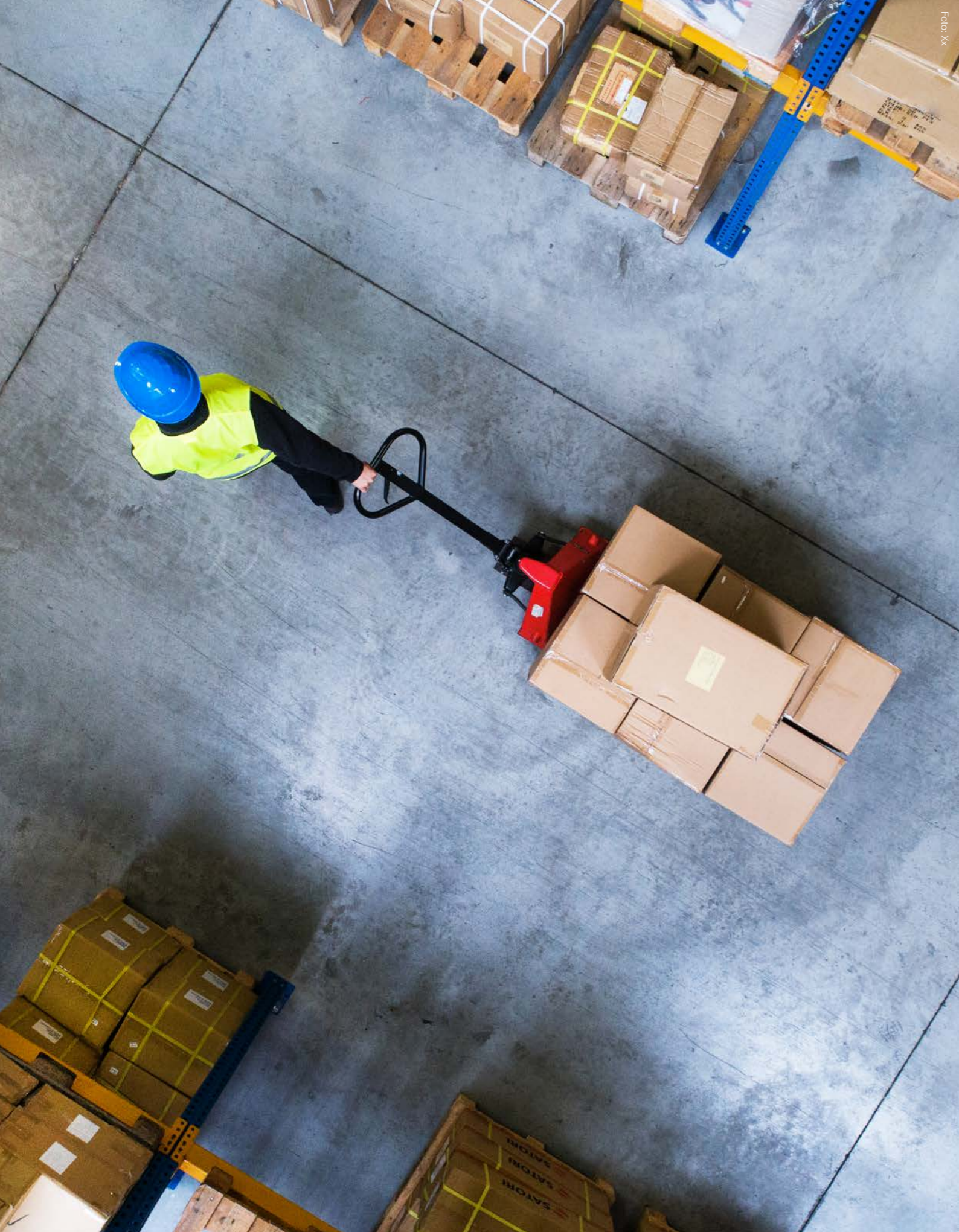
Sørge for at lover og forskrifter legger til rette for digitalisering og deling av offentlige data.

Hindringer i lov og regelverk må ikke stå i veien for gode digitaliseringsinitiativ. Hindringene er ofte tosidige; etaten som eier dataene (for eksempel Skatteetaten) kan ikke gi fra seg dataene, og kommuner/fylkeskommuner har ikke hjemmelsgrunnlag for å ta imot opplysningene fra dataeier.

Samfunnsutfordringene skaper behov for et taktskifte i det offentlige innovasjonsarbeidet, og mye av utviklingskraften ligger i kommunesektoren der de fleste tjenestene leveres.

Gi gode rammer for et omstillingsdyktig næringsliv

Næringslivet gir arbeidsplasser, inntekter og viktige bidrag til lokal samfunnsutvikling. Godt samspill mellom kommunesektoren og næringsliv er viktig. Fylkeskommunen må styrkes som næringspolitisk aktør.

Her er KS' forslag for et omstillingsdyktig næringsliv:

Sikre lokalpolitisk handlingsrom til å kunne bruke offentlige anskaffelser for å fremme innovasjon, grønn omstilling og et seriøst og inkluderende arbeidsliv.

Dagens regelverk om offentlige anskaffelser gir oppdragsgivere gode muligheter til å ivareta ulike samfunnshensyn som klima, innovasjon, lærlingplasser, bekjempe arbeidskriminalitet og ivareta små og mellomstore bedrifter. Respekt for lokalt selvstyre tilsier at det bør være opp til den enkelte kommune og fylkeskommune å selv vurdere hvilke samfunnshensyn som er relevante i den enkelte anskaffelse. Virkemidlene for å fremme ulike samfunnshensyn bør derfor skje gjennom tiltak som veiledning og kunnskapsdeling fremfor krav og

pålegg i regelverk. Generelle pålegg, uten at det vurderes om hensynet er relevant i anskaffelsen, vil ofte være lite treffsikre og fordyre både anskaffelsesprosessen, totalpris og kostander til kontraktsoppfølging i etterkant.

Styrke arbeidet med innovative anskaffelser ved å forsterke nasjonalt program for leverandørutvikling.

Ved å øke graden av offentlige innkjøp som bruker markedsdialog og etterspør innovative, grønne og bærekraftige løsninger fra leverandørene, kan lokalt og regionalt næringsliv stimuleres og videreutvikles. Nasjonalt program for leverandørutvik-

ling eies av KS, NHO, Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ), Innovasjon Norge og Forskningsrådet i fellesskap. Denne samarbeidsstrukturen støtter og koordinerer prosesser, som vektlegger etterspørsel som en driver for nye løsninger i markedet. Samarbeid er nødvendig for å drive frem utviklingen, og slike samarbeidsstrukturer bør styrkes i arbeidet med å realisere potensialet for ny grønn industri i Norge.

Gi fylkeskommunene stabil tilgang til frie midler og styrke ordninger med regionale virkemidler.

Det er viktig at fylkeskommunen kan være en egen virkemiddelaktør. Fylkeskommunen kjenner næringslivet, og kan sammen med regionale partnerskap bidra for nye og flere arbeidsplasser og støtte til næringslivet. Bedre tilpasning av virkemidler og regionale prioriteringer av relevante ordninger kan bidra til høyere verdiskapning. Det forventes også at økt regionalisering gjør at en raskere kan identifisere nye muligheter og prioritere disse inn i virkemiddelbruken.

Videreføre ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift.

Differensiert arbeidsgiveravgift er et viktig distriktspolitisk virkemiddel, som bør videreføres. Flere evalueringer og analyser bekrefter at differensiert arbeidsgiveravgift og kommunalt inntektsystem er viktig for å styrke sysselsetting, velferdstjenester og bosetting i distriktene.

Styrke de økonomiske rammene for lærlinger og for videre- og etterutdanning.

Som følge av korona har det blitt enda vanskeligere å få lærlingplass, det må gis bedre insentiver for bedrifter som vil ta inn lærlinger. Videre- og etterutdanning må prioriteres, spesielt i krisetider.

Styrke desentralisert høyere utdanning i for eksempel sykepleier-, barnehagelærer og lærerutdanning, samt kompetanse til lokalt og regionalt næringsliv.

Sikre god infrastruktur i hele landet for eksempel ved statlig bidrag til å redusere vedlikeholdsetterslepet på fylkesveier.

Flytte eller etablere statlige arbeidsplasser utenfor Oslo.

Det er viktig at fylkeskommunen kan være en egen virkemiddelaktør

Sikre bærekraftige velferdstjenester

Velferdstjenestene retter seg mot innbyggere i alle livsfaser og utgjør hovedtyngden i det samlede tjenestetilbudet fra kommunene. Bærekraftige tjenester til innbyggerne med høy kvalitet forutsetter frihet til lokal tilpasning. Her er KS forslag til politiske tiltak for bærekraftige tjenester:

Prioritere utviklingen av flere nasjonale kvalitetsindikatorer for helse og omsorgstjenester i kommunene.

Utviklingen av bedre kvalitetsindikatorer for helse- og omsorgstjenester i kommunene går langsomt. Det er behov for å styrke dette arbeidet for å gi nasjonale og lokale myndigheter bedre sammenligningsgrunnlag for tjenestene.

Ta initiativ til å prøve ut ordninger hvor utvalgte kommuner får ansvar for deler av de statlige arbeidsmarkedstiltakene.

Det at mange står utenfor arbeidslivet på grunn av helseutfordringer og/eller manglende kompetanse

er en betydelig og økende samfunnsutfordring med stor betydning for framtidens bærekraft i vårt velferdssystem. Vi som samfunn lykkes ikke godt nok på dette området. Mange kommuner ønsker å prøve ut ordninger hvor de gis et større ansvar for arbeidsmarkedsområdet, både finansielt og når det gjelder tjenester og oppgaveløsning. Det ligger et potensiale for å få flere inn i arbeid gjennom å i større grad se de kommunale velferdstjenestene i sammenheng med den statlige innsatsen på arbeidsmarkedsområdet.

Prioritere utviklingen av flere nasjonale kvalitetsindikatorer for helse og omsorgstjenester i kommunene.

Legge til rette for mer stabil og forutsigbar bosetting av flyktninger, og gi kommunene tilstrekkelig handlefrihet i integreringsarbeidet.

Svingninger i bosettingsbehovet påvirker kommunenes mulighet til å bygge opp gode og effektive tiltak, og beholde viktig kompetanse i integreringsarbeidet. Bærekraftig integrering avhenger av at flest mulig nyankomne får en varig tilknytning til arbeids- og samfunnsnivå. For å lykkes med dette er det avgjørende at det gis rom for at kommunenes innsats kan tilpasses etter lokale behov og muligheter.

Gi fylkeskommunene et større ansvar for den regionale integreringspolitikken.

Det ligger et stort potensial for bedre integrering gjennom større regional samordning. Dette er kjent gjennom regionreformen. Både når det dreier seg om sammenhengen mellom regionalt kompetansebehov og videregående opplæring, innvandreres næringsetablering, og bekjempelse av negativ sosial kontroll, kan integreringen nyte godt av et sterkere fylkeskommunalt grep om politikkområdet. Da er det avgjørende at større fylkeskommuner også gis en reell mulighet til å påvirke utviklingen. Ordningen med minoritetsrådgivere i videregående skole bør overføres til fylkeskommunene.

Utvikle tiltak og strategier mot barnefattigdom og ulike former for utenforskap sammen med kommunesektoren.

Kommunesektoren legger til rette for trivsel, attraktive sentra, gode møteplasser, inkludering, flere som fullfører videregående opplæring og sosial utjevning. Sosial bærekraft, utenforskap og ensomhet er komplekse utfordringer som må løses gjennom innsats fra flere sektorer, og med rom for å finne innovative løsninger i samarbeid med flere aktører.

Utredning av statlig ettergivelse av studielån for helsepersonell som vil binde seg til arbeid i kommunesektoren.

Allerede nå har mange kommuner utfordringer med å rekruttere helsepersonell, samtidig som oppgavetilfanget som krever helsepersonell stadig blir større. Sammen med mer bruk av heltid og mer fleksible arbeidstidsordninger er dette et virkemiddel som bør vurderes for at flere vil rekrutteres for arbeid i kommunal sektor.

Stimulere til at både eldre og yngre kan ta ansvar for å tilpasse sin bolig til egne behov både med hjelpemidler og bruk av trygghets-skapende teknologi.

I takt med at flere enkle hjelpemidler og trygghets-skapende teknologi blir tilgjengelige som «hyllevare» blir mulighetene større for at flere kan ta i bruk og tilpasse egen bolig for nåværende og fremtidige behov.

Gi bedre incentiver til en mer ambulant spesialisthelsetjeneste ute i kommunene til beste for mennesker med psykiske lidelser.

Å forebygge mer alvorlig forløp av psykiske lidelser kan gi mer bærekraftig omsorg og et bedre liv for de som sliter med uhelse gjennom mange år. Kommunene ønsker en mer ambulant spesialisthelsetjeneste ut i alle kommuner. Da må det utarbeides incentiver for spesialist til å faktisk komme ut.

Videreutvikle ordningen med toppfinansiering av kommunale ressurskrevende omsorgstjenester slik at personer som omfattes av ordningen ved fylte 67 år inkluderes videre, og sikre tilstrekkelig økonomi til ordningen.

Tilskuddet til ressurskrevende tjenester innebærer en toppfinansiering av særlig store utgifter til tjenester for enkeltbrukere. Det har vært en kostnadsovervelting fra stat til kommune på ressurskrevende tjenester, og ordningen er svekket. Det er også en økende utfordring at personer som fyller 67 år tas ut av ordningen selv om tjenestebehovet er uforandret.

Unngå særlige krav og sterke føringer til organisering, bemanning og innretning av helse og omsorgstjenestene både i lov, forskrift og i nasjonale retningslinjer.

Omfanget av nasjonale styringssignaler eller standardiserte pakker som i praksis legger sterke føringer for organisering øker. Dette binder kommunene slik at det blir vanskelig å finne fleksible løsninger innenfor helse og omsorg. Det er viktig med gode rammebetingelser og fleksibilitet i loveteksten som fremmer mulighet for organisering av tjenester med høy kontinuitet i bemanningen (heltidskultur).

Sikre et videre arbeid med et digitalt løft for den kommunale helse- og omsorgstjenesten.

Det har over flere år vært arbeidet med visjonen om Én innbygger én journal for å sikre sammenhengende og gode helsetjenester. I kommunesektoren er det stor oppslutning om et felles løft, der målbildet er stegvis utvikling av en åpen løsning som sikrer gode tilpassede arbeidsverktøy og samhandling om innbyggernes behov. Kommunene vil i 2021/2022 ta stilling til videre veivalg. Arbeidet må skje i samarbeid med nasjonale myndigheter og Norsk Helsenett som nasjonal tjenesteleverandør og må videreføres i Stortingsperioden.

Foto: Adobe Stock

Støtte lokal klima- og miljøpolitikk

Kommunene og fylkeskommunene er helt sentrale for at Norge skal innfri sine internasjonale forpliktelser på klima- og miljøområdet og må sikres muligheter til å ta et aktivt lederskap i overgangen til et klima- og miljøvennlig samfunn.

Her er KS forslag til politiske tiltak som kan øke handlingsrommet for en offensiv lokal klima- og miljøpolitikk:

Sikre tilgang til økonomiske virkemidler og nødvendige verktøy for omstilling til lavutslippssamfunnet, som foreslått i Klimakur 2030.

Kommunene og fylkeskommunene er i kraft av rollene som planlegger, myndighetsutøver, tjenesteproducent, innkjøper, eier av infrastruktur, samfunnsutvikler og ansvarlig for all kollektivtrafikk utenom tog, en sentral aktør for å få ned klimagassutslippene og gjennomføre omstilling til et lavutslippssamfunn. For å utløse dette handlingsrommet må det komme på plass nye virkemidler både for enkelttiltak og gjennomgripende omstilling.

Sikre dekning av merkostnader for utslippsfrie transportløsninger i kommunesektoren.

Skal Norge nå nasjonale klimamål, må også kollektivtrafikken bli utslippsfri. Samtidig er det dokumentert at de fylkeskommunene som går foran og faser inn utslippsfrie løsninger får store merkostnader som aktører med tradisjonelle løsninger slipper. Dette gjør det nødvendig å få på plass forutsigbare finansierungsordninger som bidrar til den nødvendige omstillingen.

Forsterke byvekstavtalene, både i byområder som har slike avtaler og i nye områder.

Byvekstavtalen har vist seg som et effektivt virkemiddel for gjennomføring av samordnede areal- og transporttiltak i de fire største byområdene. Likevel er det fortsatt ikke innledet forhandlinger med de nest største byområdene. I tillegg har fem andre større byområder over store deler av landet søkt om å bli del av ordningen. Samtidig er det behov for ytterligere investeringsmidler i de største byene egge til rette for at kommunenes arealbruk blir sterkere vektlagt i forhandlinger om byvekstavtaler.

Arealbruk som bygger opp under kollektivtransport, sykling, gåing og kortere kjøreavstander er viktig for å nå nullvekstmålet i storbyene. Mens vi lenge har kunnet regne på effekt av endringer i selve transportnettet, har det til nå vært vanskelig å tallfeste hvordan vi gjennom arealplanlegging kan bidra til ønsket utvikling. Et arealdataverktøy som fungerer sammen med transportmodellene er nå utviklet og testet i fire byområder. I løpet av 2022 tas det sikte på at alle storbyområdene har tatt verktøyet i bruk. Dermed blir det viktig å få på plass et felles system for kommunal og statlig bruk av verktøyet.

Gå systematisk gjennom og endre statlig regelverk slik at det gir kommunesektoren økte muligheter til å nå mål om utslippskutt og ivareta miljøhensyn lokalt og nasjonalt, blant annet gjennom å tydeliggjøre kommunenes handlingsrom under plan- og bygningsloven.

Mange kommuner arbeider med planer om utslippsfrie soner og for eksempel å få på plass bestemmelser om materialbruk og andre krav, som energi- og funksjonskrav i reguleringsplaner. Det vil kunne være viktig å pålegge betaling på private parkeringsarealer, minst tilsvarende pris for parkering på kommunal grunn. Mange ønsker også å kunne organisere og regulere tilbudet av elsparkesykler innenfor sine grenser. I for eksempel vindkraftsaker er kommunene lokal forurensningsmyndighet. Dette omfatter også støy. Vilkårene for støy som er satt av NVE i MTA-planene blir bindende. Vedtak truffet av kommunene som forurensningsmyndighet blir satt til side. Dette gjør det nødvendig å få en gjennomgang av hjemlene for slike tiltak.

Mange kommuner og fylker lager nå klimabudsjetter for å tydeliggjøre klimakonsekvensen av tiltak som budsjetteres i budsjett og økonomiplan. Det er dermed et betydelig behov både for hyppigere og mer detaljert statistikk.

Arbeide sammen med kommuner og fylkeskommuner om oppfølging av kunnskapsgrunnlaget Klimakur 2030.

Klimakur 2030 gir en god samlet oversikt over hvordan potensialet for utslippskutt i kommunesektoren. I Klimakur 2030 legges det også vekt på at de største kuttene kan oppnås i samarbeid mellom stat, kommunesektor og andre aktører. Dette gjør det nødvendig å forsterke samarbeidet mellom stat og kommunesektor om de tiltakene som kan bidra til oppnåelse av nasjonale klimamål.

Sikre at statistikk over kommunale klimautslipp publiseres årlig og senest et halvt år etter avsluttet år.

Den kommunefordelte utslippsstatistikken publiseres av Miljødirektoratet over ett år etter avsluttet år. Statistikken viser tendensen i utviklingen av utslippene, men ikke utslippseffekten av de tiltakene som gjennomføres i kommunene eller fylkene. Mange kommuner og fylker lager nå klimabudsjetter for å tydeliggjøre klimakonsekvensen av tiltak som budsjetteres i budsjett og økonomiplan. Det er dermed et betydelig behov både for hyppigere og mer detaljert statistikk.

Stille nødvendige virkemidler til rådighet for å styrke selvforsyningsgraden og legge til rette for et klimavennlig landbruk.

Kommunene har en viktig rolle som planmyndighet når det gjelder bærekraftig arealbruk. Fylkeskommunene har dessuten fått en utvidet rolle på

---

landbruksområdet etter regionreformen. På tross av større ansvar har ikke fylkeskommunene fått tilstrekkelige virkemidler for å fylle denne rollen.

Innrette beskatningen av vannkraftverk slik at samfunnsøkonomisk lønnsomme vannkraftprosjekter blir gjennomført.

Sikre at kommunene som stiller areal til disposisjon for utnyttelse av naturressurser som vann, vind og sjø får inntekter, gjennom lovfestede ordninger.

Kommuner som stiller ressurser til rådighet må kompenseres for ulempene og i tillegg få en rettmessig del av verdiskapingen, gjerne gjennom en grunnrente-liknende skattlegging. Det bør også utredes hvordan bærekraftig turisme kan finansieres.

Gjennomføre et kompetanseløft for å sikre at hensynet til klimaendringer kommer inn i all planlegging.

Sørge for relevant og oppdatert kunnskap om lokale klimaendringer og sikre økonomiske virkemidler til klimatilpasning samt bedre finansieringsordninger for både reparasjon og forebyggende tiltak mot flom og skred.

Norge opplever mer ekstremvær, skred, flom og overvannsproblemer enn tidligere og økt skadeomfang. Det er derfor behov for en opptrappingsplan/løft for klimatilpasning som øker kompetanse og kapasitet i kommunene. Temperaturøkninger gir også endringer i økosystemer og naturmangfold og krever i tillegg omfattende tiltak mot bl.a. råteskader i bygg og for fortsatt god drikkevannskvalitet. Det umiddelbare behovet for flom- og skredtiltak - der folk bor - er om lag 4 milliarder kroner. Med dagens tilskudd til forebyggen- de sikringstiltak vil det ta om lag 20 år før de mest akutte områdene er håndtert. Det er også behov for endringer i dagens skadeerstatningsordninger som kompenserer for klimaendringene.

Sørge for at detaljplaner og miljø- transport og anleggsplaner (MTA) for vindkraft planlegges i medhold av plan- og bygningsloven og ikke energiloven, uten mulighet for statlig plan.

Etter at konsesjon for et planområde til et vindkraftverk er gitt, skal det utarbeides en såkalt miljø-, transport og anleggsplan. I dag erstatter denne planen normale reguleringsplaner etter plan- og bygningsloven med tilhørende medvirknings- og åpenhetskrav. Vi har i mange saker sett at staten har gitt konsesjonen virking som statlig

plan når kommuner har nektet å gi dispensasjon fra sin arealplan. Dagens praksis er en meget stor inngripen i det lokale selvstyret.

Styrke ressurser i kommunesektoren for å ta vare på arters leveområder og biologisk mangfold, sikrer vannressursene, ivaretar naturressursgrunnlaget og styrker matproduksjonen.

FNs naturpanels rapport fra 2019 er en av mange rapporter de siste årene som peker på meget store utfordringer knyttet til tap av natur. Kommunene og fylkeskommunene kan i kraft av sine ulike roller legge til rette for å ta vare på arters leveområder og biologisk mangfold, sikre vannressursene, ivareta naturressursgrunnlaget og styrker matproduksjonen. Tilstrekkelig kapasitet og god samhandling med statlige sektormyndigheter er nøkkelfaktorer for å lykkes.

Få på plass et utvidet produsentansvar hvor det stilles krav til produkters utforming og innhold for å nå målet om 65 prosent materialgjenvinning i 2035.

Mange produkter produseres på en måte som gjør at de ikke egner seg for gjenvinning. For eksempel kan et plastlaminat inneholde flere lag med forskjellige plastprodukter som er støpt sammen, slik at de ikke kan skilles ut igjen til nye råvarer. Syntetiske tekstiler er et annet eksempel på det samme. Slike spørsmål kan derfor best løses gjennom et utvidet produsentansvar.

Sørge for at det skapes et marked for sekundære råvarer som kan utvinnes fra avfall.

Det er fortsatt enklere og billigere å bruke primære råvarer, slik at det trolig bare er gjennom regulatoriske tiltak at det kan skapes tilstrekkelig etterspørsel etter resirkulerte materialer. Et slikt tiltak kan være offentlige krav om at bestemte produkter skal inneholde en viss andel sekundære råvarer.

Gi kommunesektorens selskaper tilgang til samme finansieringsmekanismer som private selskaper for investeringer i nye tekniske løsninger for materialgjenvinning.

Skal avfall som nå går til forbrenning eller deponi kunne materialgjenvinnes, må det også tas i bruk ny utsorterings- og gjenvinningsteknologi. Dette vil kreve betydelige investeringer over store deler av landet. Samtidig må det drives teknologiutvikling. Ettersom kommunesektoren har ansvaret for å håndtere alt husholdningsavfall, er det viktig at den har tilgang til samme finansieringsmekanismene som private avfallsselskaper.

Styrke tidlig og samordnet innsats for barn og unge

Alle barn og unge skal ha en god og trygg oppvekst. Vi vet at tidlig og forebyggende innsats er avgjørende for å lykkes. En rekke instanser og etater har ansvar for gode levekår for barn og unge og samordning på tvers er viktig. Her er KS forslag til politiske tiltak for gode oppvekstvilkår:

Følge opp barnevernreformens mål om mer helhetlige ansvar til kommunene med god faglig støtte og kompetanseheving.

Dersom kommunene skal ha gode rammer for økt ansvar på barnevernfeltet, må det også gis god faglig støtte og kompetanseheving som rustet dem for oppgaven.

Støtte kommunenes arbeid med innovasjon og tjenesteutvikling som gir et bedre og mer helhetlig tilbud til utsatte barn og unge.

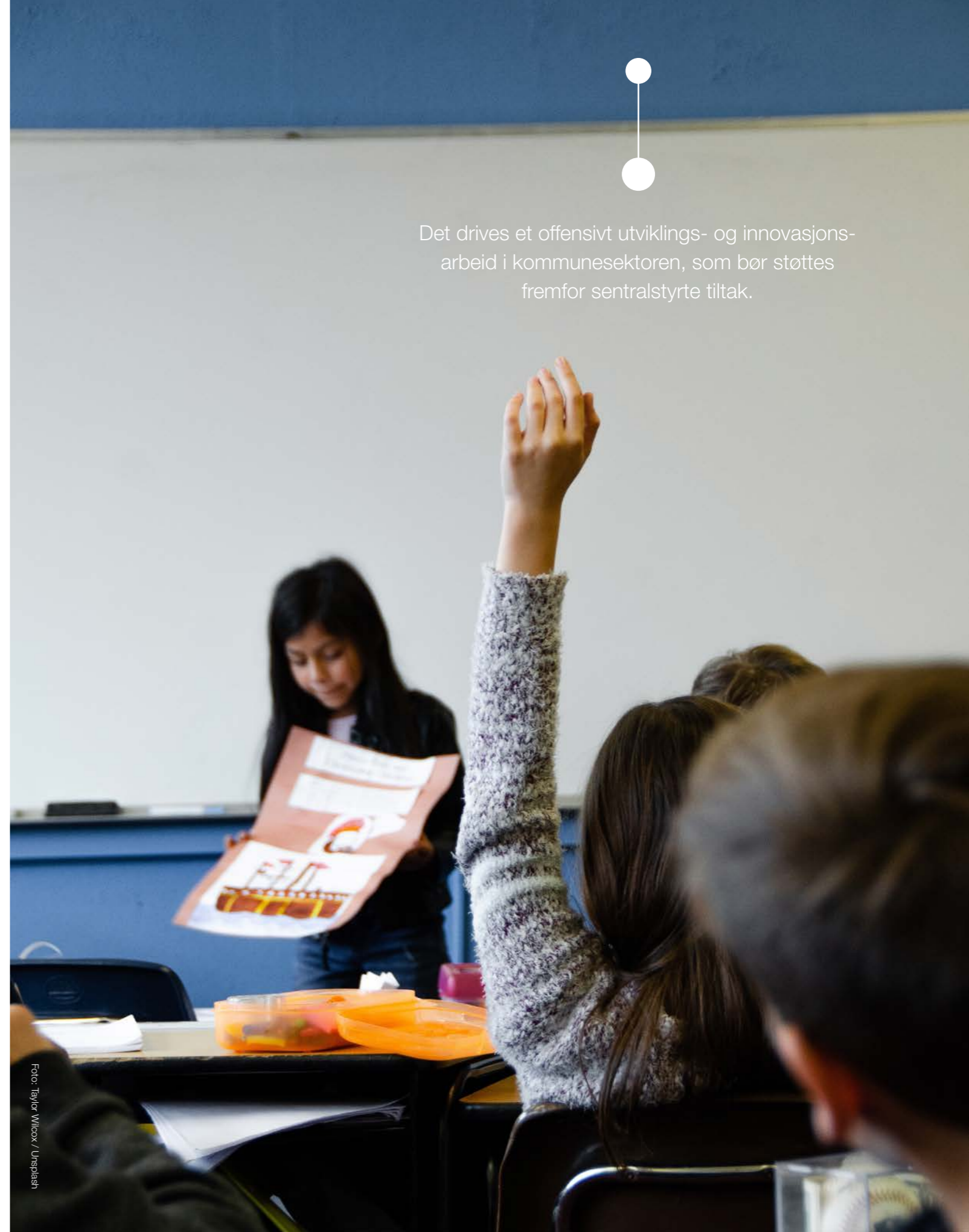
Et vellykket utviklingsarbeid tar primært utgangspunkt i lokale utfordringer og muligheter, og ikke bare i sentrale føringer og vurderinger. Kommune-

ne må selv styre og drive utviklingsarbeid gjennom samarbeid mellom lokale folkevalgte, ansatte og brukere. Det drives et offensivt utviklings- og innovasjonsarbeid i kommunesektoren, som bør støttes fremfor sentralstyrte tiltak.

Sørge for økonomiske og juridiske rammevilkår som sikrer at kommunene kan ta et helhetlig ansvar for et godt og likeverdig tilbud til alle barn, både i kommunale og private barnehager.

Det drives et offensivt utviklings- og innovasjonsarbeid i kommunesektoren, som bør støttes fremfor sentralstyrte tiltak.

Sørge for at lokale folkevalgte fortsatt har myndighet til å avgjøre om det skal kunne etableres private barnehager med offentlig tilskudd i sin kommune.

Det er avgjørende at lokale myndigheter selv får avgjøre om det skal etableres tilskuddsberettigede private barnehager i sin kommune, basert på vurderinger av behov og lokalpolitiske prioriteringer. Kommunen er barnehagemyndighet, men har begrenset myndighet over private barnehager. For å sikre et likeverdig og godt tilbud til alle barn, bør kommunene eksempelvis kunne pålegge private barnehager å delta i felles utviklings- og kompetansetiltak.

Sørge for at skolene får mer tid til undervisning og oppfølging av elever, gjennom å begrense statlig styring og rapportering.

Lovkrav om skolens virksomhet innebærer som hovedregel krav om rapportering og dokumentasjon, som tar tid fra elevrettet arbeid. I NOU 2019: 23 om ny opplæringslov foreslås det en rekke nye lovkrav som vil øke byråkratiet i skolen, for eksempel en aktivitetsplikt som innebærer at skolen må dokumentere at lærerne følger med på elevenes utvikling. Lærerne må følge med på elevenes utvikling, men utfordringen er at en slik lovfesting vil kreve omfattende rapportering for å kunne dokumentere dette.

Sørge for en reform av videregående opplæring som gir flere mulighet til å gjennomføre og bestå, gjennom mer fleksible opplæringsløp og fullfinansiering av nye oppgaver for fylkeskommunene.

I NOU 2019:25 foreslår Liedutvalget en stor reform av videregående opplæring, med mål om at flere skal fullføre og bestå. Dagens rett til 3 års (inntil 5) videregående opplæring skal erstattes av en rett til å gjennomføre, og undervisningen skal baseres på at man er kvalifisert for neste nivå. KS støtter hovedlinjene i forslaget, men mener det er avgjørende at fylkene får nødvendige ressurser til å gjennomføre reformen.

Sikre at kommunene i samarbeid med ansatte, foreldre og elever har rom for å utvikle kvaliteten i tilbudet i skole og barnehage, med utgangspunkt i lokale utfordringer, mål og muligheter.

Også på skole- og barnehageområdet må utviklingsarbeid ta utgangspunkt i lokale utfordringer og muligheter. KS sitt utviklingsprogram Absolutt innebærer slik lokalbasert utvikling, gjennom samarbeid mellom folkevalgte, ansatte, profesjoner og elever. Deltakende kommuner mener programmet har bidratt positivt til utvikling av skoletilbudet. Fremtidige utviklingstiltak for sektoren bør ha samme innretning, fremfor å være sentralstyrte

Kommuner og fylkeskommuner bør i større grad få styre omfanget av friskoler i sin kommune og ha større rom for å ta hensyn til det totale lokale skoletilbudet.

Dagens friskolelov gir Kunnskapsdepartementet rett til å godkjenne frittstående skoler. En skole kan nektes godkjenning dersom det har negative konsekvenser for det offentlige skoletilbudet. Kommunenes vurderinger sees hen til, men får i begrenset grad gjennomslag. Kommune bør som lokal skolemyndighet ha større innflytelse i slike saker, for å sikre gode skoletilbud til alle elever i kommunen.

Styrke regionale og desentraliserte ordninger for kompetanseutvikling, og sikre at tiltak er basert på lokale vurderinger av behov, utfordringer og prioriteringer.

Det er etablert regionale og desentraliserte ordninger for kompetanseutvikling for skole og barnehage, som bør styrkes og prioriteres fremfor å satse på generelle og sentraliserte tiltak.

Sikre at lokale folkevalgte i fylkene har rom for å fastsette inntaksmodell for videregående opplæring tilpasset lokale forhold, og slik at elevers ønsker og behov blir ivaretatt.

Regjeringen har foreslått en nasjonal modell for karakterbasert inntak til videregående opplæring. Denne vil hindre fylkenes mulighet til å tilpasse inntaksmodell etter lokale behov og i tråd med lokalpolitiske prioriteringer.

Sikre at det utdannes og videreutdannes nok lærere og annet personell til skole og barnehage i hele landet, gjennom et desentraliserte utdanningstilbud.

SSBs fremskrivning viser at det i 2030 vil mangle 4000 årsverk grunnskolelærere. Det er avgjørende at kapasiteten i lærerutdanningen styrkes i hele landet, for å styrke rekruttering. For andre yrkesgrupper er det vesentlig å beholde desentraliserte tilbud.

Sikre at rammeplanen for SFO gir rom for et mangfold av tilbud i tråd med lokale muligheter og prioriteringer.

Regjeringen skal legge frem forslag til en rammeplan for SFO. Det er avgjørende at den ikke legger for sterke sentrale føringer for innholdet, men gir rom for lokale tilpasninger i tilbudet basert på lokale muligheter og prioriteringer.

Styrke arbeidet mot mobbing ved å støtte lokale partnerskap som har rom for å velge ulike tiltak og verktøy basert på lokale behov.

Ivareta både elevers og læreres rettsikkerhet bedre i skolemiljø saker.

Arbeidet mot mobbing er avgjørende for å ivareta alle elevers rett til et trygt og godt skolemiljø. Hvilke konkrete tiltak og verktøy som benyttes må vurderes lokalt, av de som er tett på elevene og som kjenner lokale utfordringer og muligheter. Dagens bestemmelser i kap. 9A i Opplæringsloven er kritisert for å gi lærere og elever som beskyldes for mobbing for svakt rettsvern. Dette er avgjørende at elever som utsettes for mobbing og krenkelseser må beskyttes, men det er også viktig for ordningens legitimitet at rettsvern og rettssikkerhet ivaretas for andre involverte parter.

Fremme høy yrkesdeltakelse

Å stå utenfor arbeidslivet får store konsekvenser for den det gjelder og for samfunnet. Vi må ha et arbeidsliv som legger til rette for at flere kan jobbe mer. Kommunene har behov for arbeidskraft og kompetanse, og vi må ha velferdsordninger som bidrar til høy yrkesdeltakelse. Her er KS' forslag til politiske tiltak for høyere sysselsetting:

Ramme inn voksnes rett til videregående opplæring, etter- og videreutdanning slik at det gis tilbud i tråd med lokale arbeidsmarkedsbehov, for å sikre gode mulighet for arbeid og selvforsørgelse.

Det er viktig å sørge for at utdannings- og opplæringstilbud er innrettet slik at det dekker regionale arbeidsmarkedsbehov og gir gode muligheter for arbeid.

Styrke koblingen mellom velferdstiltak (NAV) og kompetansetiltak.

Virkemiddelapparatet i NAV bør innrettes slik at det stimulerer til kvalifisering til arbeid, og forebygger

frafall fra arbeidslivet gjennom kompetansetiltak. I en tid med stor omstilling i arbeidslivet, er riktig kompetanse avgjørende for å kunne stå i arbeid.

Sikre ordninger som øker inkluderingsvilje og -evne hos arbeidsgivere.

For å øke inkluderingen i arbeidslivet, er det viktig at tiltak og virkemidler tar utgangspunkt i arbeidsgivers kompetansebehov. Tett samarbeid mellom NAV og arbeidslivet er viktig i denne sammenheng. Å se nærmere på lønnstilskuddsordninger vil også være bra for å dempe arbeidsgivers risiko ved å inkludere flere med nedsatt arbeidsevne.

Vi må ha et arbeidsliv som legger til rette for at flere kan jobbe mer. Kommunene har behov for arbeidskraft og kompetanse, og vi må ha velferdsordninger som bidrar til høy yrkesdeltakelse.

KS
Postadresse: Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo
Besøksadresse: Haakon VII's gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00

ks@ks.no
www.ks.no